

Jaarverslag 2025

Stichting Urgenda

Mei 2026

Voorwoord

Dit is het eerste jaarverslag van Urgenda zonder onze oprichter, boegbeeld en directeur Marjan Minnesma. Marjan overleed op 22 mei 2026. Met groot verdriet schrijven we dit voorwoord, maar ook met enorme dankbaarheid voor alles wat zij Urgenda en Nederland heeft gegeven.

2025 is daarmee een jaar waarop we zowel met trots én verdriet terugkijken. We zetten weer grote stappen om Nederland duurzamer te maken, vooral in de landbouw. Tegelijkertijd was het jaar waarin Marjan wist dat ze terminaal ziek was. Ze deelde dat met bijna niemand, omdat ze zo lang mogelijk wilde blijven werken aan de missie en visie waaraan ze haar leven had gewijd. Dat heeft ze, op haar eigen manier, zo lang mogelijk gedaan. Daar zijn we haar intens dankbaar voor.

Met Marjan verliezen we veel meer dan onze directeur. We verliezen een visionair die met ongekende ondernemingszin, tomeloze energie, visie en passie haar leven succesvol heeft gewijd aan de energietransitie, een beter klimaatbeleid en verduurzaming van de landbouw. We zullen haar hartelijke, nuchtere, vrolijke, eigenwijze, sterke, doortastende, energieke en liefdevolle persoonlijkheid enorm missen.

De laatste jaren legde Marjan steeds sterker de verbinding tussen duurzaamheid, gezondheid en een gezonde leefomgeving. Die lijn zien we ook terug in dit jaarverslag: Landinzicht, Wijmond, gezonde landbouw, de Caring Movement, Streektuinen en de Plataancheck. Het zijn allemaal projecten die duurzaamheid koppelen aan gezondheid, gezonde lucht en een gezonde leefomgeving.

Urgenda liet in 2025 weer zien dat we met praktische oplossingen Nederland niet alleen duurzamer, maar ook gezonder kunnen maken. De oplossingen zijn er, en werken vaak voor meerdere problemen. Een plan B voor Tatasteel levert niet enkel klimaatwinst, maar ook gezondere mensen en gezonde banen op. Het 7-Vinkjes Project geeft niet enkel boeren perspectief, maar draagt ook bij aan het herstel van biodiversiteit, gezond voedsel, schoon water en een mooi platteland.

Marjan is overleden, maar ze is niet dood. Haar werk leeft voort in Urgenda en in de ontelbare mensen die ze heeft geïnspireerd.

“Het kán, als je het wilt,” was haar motto. Wij willen het.

Hanneke van Ormondt
Directeur Urgenda

Inhoud

Voorwoord	2
Inleiding	4
1. Het voorkomen van ontwrichtende klimaatverandering	5
Verkiezingen: klimaat hoort bovenaan de agenda	6
Wijmond: van staal naar mens centraal	7
Het Urgenda-vonnis: 10 jaar later	7
Blijvende inspiratie	7
Het Internationaal Gerechtshof	8
Vervolg op de Klimaatzaak in Nederland	8
Climate Litigation Network	9
2. Verduurzamen gebouwde omgeving	10
Energieopslag	10
Regiotour	10
Vehicle to Home (V2H)	11
Thuisbaas	13
Ik wil gasvrij	13
Samen aardgasvrij – Waterland	14
3. Slim reizen – duurzame mobiliteit	15
4. Natuurinclusieve landbouw	16
Van start met de 7-Vinkjes-aanpak	19
1001ha: projecten met en voor boeren	23
Hulp aan andere boeren	26
5. Bomen en Biodiversiteit	27
Meer Bomen Nu tikt de 3 miljoen bomen aan	27
Plataancheck	33
Cambium project	34
Streektuinen	35
6. Werken aan een beweging voor een gezonde samenleving	36
AARDige Buren	37
Caring Movement	38
Gezondheid op 1	39
Kennisoverdracht: lezingen en colleges en in de media	40
7. Personeel en Organisatie	41
8. Financiën	42

Inleiding

2025 was een jaar waarin Urgenda steeds meer liet zien dat duurzaamheid, gezondheid en een leefbare toekomst bij elkaar horen. We werkten verder aan praktische oplossingen die Nederland schoner, gezonder en volhoudbaarder kunnen maken. Dat deden we met nieuwe projecten in de landbouw, met oplossingen voor energieopslag en aardgasvrij wonen, met plannen voor duurzame mobiliteit, met Meer Bomen Nu, met steun aan burgers die opkomen voor hun gezonde leefomgeving en met voorstellen voor een betere toekomst voor de IJmond. Steeds zoeken we naar oplossingen die meerdere problemen tegelijk aanpakken en mensen handelingsperspectief geven.

Ook bleven we aandacht vragen voor meer en beter klimaatbeleid. In 2025 steeg de uitstoot van broeikasgassen in Nederland voor het eerst in jaren weer en raakte het doel van 55% minder uitstoot in 2030 verder uit zicht. Tegelijkertijd werd tien jaar na het Urgenda-vonnis duidelijk hoe groot de internationale doorwerking van klimaatrechtspraak is geworden. Urgenda bleef daarom de urgentie benoemen, oplossingen aandragen en politici en kiezers oproepen om klimaat hoog op de agenda te zetten.

Een belangrijk nieuw project in 2025 was het 7-Vinkjes Project, een tienjarig programma met boeren. Het is de concrete uitwerking van Landinzicht, de visie die Urgenda in 2024 lanceerde voor een gezond en welvarend Nederland. We kunnen alle Nederlanders voeden van eigen bodem en tegelijkertijd werken aan klimaat- en stikstofdoelen, schoon water, schone lucht, herstel van biodiversiteit en gezonder eten. Met 20 boeren laten we zien hoe de omslag naar natuurinclusieve landbouw in de praktijk kan werken.

Vele groepen burgers worden steeds actiever en komen op voor hun eigen gezondheid en voor de natuur. Ze vragen om geen leliebollen vlak naast hun huis of school, maken zich zorgen over een ongezonde leefomgeving rond Tata Steel IJmuiden of komen in actie tegen vervuiling en overlast rond vliegvelden. Waar mogelijk staan we die groepen bij met raad en daad, terwijl we tegelijkertijd blijven werken aan oplossingen.

In de samenleving zijn steeds meer mensen die samen met anderen aan oplossingen willen werken en actief willen bijdragen. Het geeft moed en energie om samen aan de slag te gaan. Dat zien wij bij de ruim 30.000 vrijwilligers die ons helpen om kleine bomen, zaailingen, te redden en dat horen we overal om ons heen. Urgenda blijft actief bijdragen aan vele oplossingen en bouwen aan de beweging van mensen die samen willen werken aan een duurzame en volhoudbare samenleving.

A photograph of an industrial facility, possibly a refinery or chemical plant, with several tall smokestacks emitting white plumes of smoke. In the foreground, there are several wind turbines. The scene is set against a blue sky with scattered white clouds. The foreground shows a body of water and a rocky shoreline.

1. Het voorkomen van ontwrichtende klimaatverandering

2025 was een roerig jaar. Geopolitieke ontwikkelingen zorgden wereldwijd voor onrust en onzekerheid. Na een periode waarin steeds meer wereldleiders zich uitspraken voor ambitieus klimaatbeleid, waaide er in 2025 een gure tegenwind.

In de Verenigde Staten werd onder president Trump een anti-klimaatagenda uitgerold en ook in Nederland nam de regering stappen in de verkeerde richting. Voor het eerst in jaren steeg de uitstoot van broeikasgassen in Nederland weer. Daarmee raakte het doel uit de Klimaatwet – 55% minder uitstoot in 2030 ten opzichte van 1990 – verder uit het zicht.

Ondertussen werden de gevolgen van klimaatverandering wereldwijd steeds zichtbaarder. 2025 bracht opnieuw extreme hitte, droogte, overstromingen, natuurbranden en andere ontwrichtende weersomstandigheden. De wereld kwam weer dichterbij de buurt van 1,5°C opwarming: de grens waarboven de gevolgen van klimaatverandering steeds ernstiger worden en de kans op kantelpunten in het klimaatsysteem toeneemt. Iedere tiende graad extra opwarming doet ertoe. Hoe langer overheden wachten met stevige maatregelen, hoe groter de schade wordt en hoe moeilijker en duurder het wordt om die schade nog te beperken.

Toch is 2025 niet alleen een verhaal van stilstand en politieke tegenwind. Onder de oppervlakte groeit de beweging van onderop door. Wereldwijd wordt duurzame energie steeds goedkoper en sneller uitgerold. Burgers en bedrijven schakelen over van gas naar elektriciteit en elektrisch rijden wordt steeds normaler. In 2025 was al meer dan 40% van de nieuw verkochte personenauto's in Nederland volledig elektrisch, tegenover nog maar 13% benzineauto's en die stijging zet zich alleen maar door. Het aandragen van oplossingen, mensen in beweging krijgen en urgentie benoemen blijft belangrijk als nooit tevoren.

De boodschap van Urgenda blijft: het probleem is groot en urgent, maar er kan veel meer dan vaak wordt gedacht

Verkiezingen: klimaat hoort bovenaan de agenda

2025 was ook een verkiezingsjaar. Urgenda riep politici en kiezers op om klimaat en duurzaamheid hoog op de agenda te zetten. Niet als apart thema naast zorg, wonen, landbouw of mobiliteit, maar juist als onderwerp dat met al die thema's verweven is. Klimaatverandering raakt de gezondheid van mensen, de betaalbaarheid van wonen, de toekomst van de landbouw, de inrichting van Nederland en de keuzes die we maken over luchtvaart, industrie en energie.

Om dat duidelijk te maken, maakte en verspreidde Urgenda in aanloop naar de verkiezingen verschillende video's over belangrijke verkiezingsthema's. In die video's lieten we zien wat zorg, wonen en luchtvaart te maken hebben met klimaatverandering, en vooral ook welke oplossingen er al zijn. Want de boodschap van Urgenda blijft: het probleem is groot en urgent, maar er kan veel meer dan vaak wordt gedacht.

Urgenda droeg ook bij aan de Persconferentie Klimaat & Gezondheid, georganiseerd door Caring Doctors samen met een brede coalitie van experts en organisaties. Tijdens de coronacrisis werden met grote regelmaat persconferenties gehouden om mensen te informeren over risico's, maatregelen en handelingsperspectief. De klimaatcrisis is minstens zo ingrijpend en wordt steeds meer ook een gezondheidscrisis. Daarom was er alle reden om ook over klimaatverandering een persconferentie te organiseren: wat is nu al het effect van een opwarmende aarde op landbouw, oceanen, voedselproductie, biodiversiteit en gezondheid? En welke klimaatactie is nodig om erger te voorkomen?

Wijmond: van staal naar mens centraal

De relatie tussen gezondheid en de klimaatcrisis stond ook centraal bij de oplossingen die Urgenda samen met Gezondheid Op 1 uiteen heeft gezet in het rapport Wijmond: van staal naar mens centraal. Op verzoek van omwonenden lieten we 3 scenario's opstellen voor het terrein van Tata Steel Nederland: één scenario met behoud van staalproductie,

één waarbij het terrein wordt omgevormd naar natuur- en innovatiehub, en één waarbij een nieuwe stad wordt ontwikkeld. Deze scenario's zijn vervolgens onderbouwd en doorgerekend; ze vormen een handreiking om keuzes te maken. Er zijn namelijk ook andere opties dan een maatwerksubsidie voor het verduurzamingsplan van Tata Steel Nederland. Verschillende scenario's kunnen aantrekkelijk zijn, afhankelijk van de prioriteiten die beleidsmakers en politici stellen. Het is van belang dat de overheid zich niet blindstaart op één optie. Ook is het nuttig als de fabriek onverhoopt plotseling moet sluiten: dan ligt er tenminste een plan B.

Het Urgenda-vonnis: 10 jaar later

2025 markeerde ook een bijzonder moment: 10 jaar geleden won Urgenda, samen met bijna 900 mede-eisers, de Klimaatzaak tegen de Nederlandse Staat. Op 24 juni 2015 oordeelde de rechtbank in Den Haag dat de Staat meer moest doen om gevaarlijke klimaatverandering te voorkomen en dat de uitstoot in 2020 met minstens 25% moest verminderen ten opzichte van 1990. Het was de eerste keer wereldwijd dat een rechter een staat verplichtte om meer te doen tegen klimaatverandering.

Nu, 10 jaar later, is duidelijk dat deze uitspraak veel verder reikte dan Nederland. De Klimaatzaak liet zien dat klimaatbeleid niet vrij is van verplichtingen. Staten hebben in verdragen en nationale wetten vastgelegd dat ze gevaarlijke klimaatverandering willen voorkomen door de opwarming te beperken tot 1,5°C. Die beloftes zijn niet vrijblijvend. Op basis van hun zorgplicht en mensenrechtenverplichtingen moeten staten ook daadwerkelijk alles doen wat redelijkerwijs van hen verwacht mag worden om maatschappij-ontwrichtende klimaatverandering te voorkomen.

In de hele wereld
worden inmiddels
klimaatzaken gevoerd

Blijvende inspiratie

In de hele wereld worden inmiddels, vaak met hulp van Urgenda en het vanuit Urgenda opgezette Climate Litigation Network, klimaatzaken gevoerd om overheden een duw in de goede richting te geven en ze bij de les te houden. Een van deze zaken is de zaak van de Klimaseniorinnen uit Zwitserland voor het Europese Hof van de Rechten van de Mens, waar we in ons vorige jaarverslag al over schreven. In 2025 ondersteunde Urgenda het

uitbrengen van de documentaire *Trop Chaud* (Trop Chaud), die op een aangrijpende en inspirerende manier een kleine groep volhardende oudere vrouwen in Zwitserland laat zien, de KlimaSeniorinnen, die na veel tegenslagen uiteindelijk hun gelijk kregen voor de hoogste mensenrechtenrechter in Europa, die een uitspraak neerzette van wereldwijde betekenis.

Het Internationaal Gerechtshof

De wereldwijde beweging rondom klimaatzaken kwam in 2025 op indrukwekkende wijze samen in een uitspraak van het Internationaal Gerechtshof in Den Haag: 10 jaar na het Urgenda-vonnis bevestigde het hoogste gerechtelijke orgaan van de Verenigde Naties dat staten wereldwijd juridische verplichtingen hebben om het klimaatsysteem te beschermen en de opwarming te beperken tot 1,5°C. Zo heeft wat begon als een uitspraak van een rechtbank in Den Haag over de Urgenda-zaak, zich tot wereldwijde norm gevestigd: klimaatbeleid is geen vrijblijvende politieke keuze, maar een juridische verplichting tegenover mensen nu en in de toekomst.

De rechtbank
oordeelde
dat Nederland te
weinig doet om de
inwoners van Bonaire
te beschermen tegen
klimaatverandering

Vervolg op de Klimaatzaak in Nederland

Door het uitblijven van adequate maatregelen van de Nederlandse regering richting 2030 gingen in Nederland ook andere organisaties naar de rechter. In 2025 speelde de Bonaire-klimaatzaak, aangespannen door Greenpeace samen met bewoners van Bonaire. Urgenda ondersteunde en adviseerde actief. De zaak bouwde voort op de Urgenda-uitspraak, de KlimaSeniorinnen-uitspraak en het advies van het Internationaal Gerechtshof.

Bonaire is extra kwetsbaar voor klimaatverandering. Zeespiegelstijging, hitte, schade aan koraalriffen en extreem weer raken de inwoners direct. Bonaire is onderdeel van Nederland. De Nederlandse staat heeft dus ook daar de plicht om inwoners te beschermen tegen de gevolgen van klimaatverandering en om zijn eerlijke bijdrage te leveren aan het voorkomen van verdere opwarming.

Begin 2026 oordeelde de rechtbank in Den Haag dat Nederland te weinig doet om de inwoners van Bonaire te beschermen tegen klimaatverandering en de gevolgen daarvan. Ook was de rechtbank van mening dat de Nederlandse staat minder dan haar eerlijke aandeel op zich neemt in het voorkomen van de wereldwijde opwarming met meer dan 1,5°C en dat ze daarom nieuwe, meer ambitieuze doelen zal moeten vaststellen. Ook moet er in 2030 een uitgewerkt plan liggen om Bonaire weerbaarder te maken tegen de gevolgen van klimaatverandering.

Climate Litigation Network

Zoals we in het jaarverslag over 2024 beschreven, staat het vanuit Urgenda opgerichte Climate Litigation Network (CLN) inmiddels op eigen benen. De vruchtbare samenwerking tussen Urgenda en CLN werd in 2025 echter intensief voortgezet met het ondersteunen en strategisch adviseren van vele klimaatzaken rondom de wereld.

Daarnaast publiceerde CLN in 2025 het rapport: [Laying the foundations for our shared future: How ten years of climate cases built a legal architecture for climate protection.](#)

In dit rapport wordt teruggekeken op 10 jaar klimaatrechtspraak sinds het Urgenda-vonnis. In die 10 jaar is klimaatrechtspraak uitgegroeid van enkele nationale zaken tot een wereldwijde ontwikkeling waarin rechters steeds vaker erkennen dat burgers recht hebben op bescherming tegen gevaarlijke klimaatverandering. Overheden en bedrijven worden steeds vaker aangesproken op hun verantwoordelijkheid. Het rapport laat zien dat klimaatzaken niet op zichzelf staan. Elke zaak bouwt voort op eerdere uitspraken en argumenten. Ook zaken die

niet volledig worden gewonnen, kunnen bijdragen aan betere juridische onderbouwing, meer publieke aandacht en nieuwe mogelijkheden voor andere groepen. Zo ontstaat stap voor stap een juridische architectuur voor klimaatbescherming.

**Overheden en bedrijven
worden steeds vaker
aangesproken op hun
verantwoordelijkheid**

2. Verduurzamen gebouwde omgeving

Energieopslag

Terwijl veel bouwprojecten stilliggen vanwege netcongestie, worden tal van slimme oplossingen voor energieopslag nog onvoldoende benut. Als we zonne- en windenergie opslaan op momenten dat er overvloed is, kunnen we netcongestie verminderen en gebruikmaken van duurzame energie op windstille en bewolkte dagen en in de nacht. Er kan meer dan we denken.

Urgenda ging daarom op regiotour langs koplopers op dit vlak en werkte ook zelf aan oplossingen.

Regiotour

In het klimaatneutrale energiesysteem van de toekomst gaan we meer kleinschalig opwekken en lokaal gebruiken, krijgt elektriciteit een groter aandeel in de energiemix en komt er een grotere verscheidenheid aan energiebronnen (zon, wind, waterkracht, aardwarmte). Omdat zon en wind gepaard gaan met grote variëteit (dag versus nacht, seizoensverschillen) zullen we ons systeem daar ook aan moeten aanpassen. Deels betekent dit dat we de vraag naar energie meer moeten laten aansluiten op de beschikbaarheid van energie, maar we zullen ook

Regiotour
Midden-Nederland

Opslag

Een impactvolle rondreis langs koplopers en innovaties op het gebied van energieopslag

Ga mee op
14 t/m 16 oktober!
Meld je aan via
[urgenda.nl/
regiotour-opslag](http://urgenda.nl/regiotour-opslag)

 urgenda
SAMEN SNELLER DUURZAAM

moeten werken aan de (tijdelijke) opslag van energie. Energie kan op allerlei manieren worden opgeslagen: in moleculen, warmte of batterijen. Dat is fijn, want het verschilt per toepassing wat de handigste manier is om energie op te slaan. Sommige technieken zijn bijvoorbeeld geschikter voor langdurige opslag, terwijl andere juist veel flexibiliteit bieden en daarom geschikt zijn voor kortstondige opslag. Betrouwbare opslagmethodes bieden de benodigde flexibiliteit om de pieken en dalen van wind en zon op te vangen. Ook zorgen ze ervoor dat ons duurzame energiesysteem robuust en betrouwbaar blijft.

Op 14, 15 en 16 oktober 2025 reiden we langs inspirerende initiatieven in Midden-Nederland die ieder op hun eigen manier werken aan energieopslag

Om kennis op te doen en te delen, organiseert Urgenda regelmatig een Regiotour waarin we partners meenemen langs duurzame koplopers. Op 14, 15 en 16 oktober 2025 reiden we langs allerlei inspirerende initiatieven in Midden-Nederland die ieder op hun eigen manier werken aan energieopslag. In deze Regiotour leerden we over de verschillende mogelijkheden van energieopslag en hoe deze technieken elk hun eigen rol spelen in de transitie naar een toekomstbestendig energiesysteem.

Dag 1

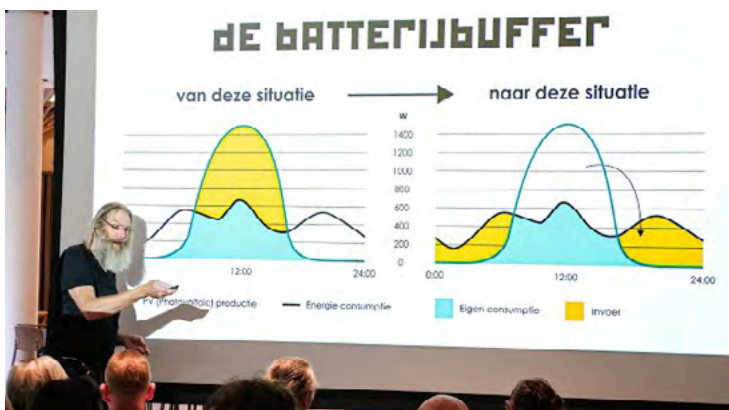
In Utrecht leerden we van Energy Storage NL wat er komende jaren zou moeten gebeuren. Via het eerste grootschalige bi-directionele netwerk van MyWheels en de gemeente Utrecht liepen we naar de elektrische touringcar die ons 3 dagen rond heeft gereden. In Barneveld bekeken we zoutaccu's van Accubaas en industriële accusystemen van Upvolt. Daarna zagen we bij XINTC hoe waterstof wordt gemaakt van zonne-energie. Dit gebeurt door middel

van elektrolyzers die geen edelmetalen bevatten en compatibel zijn met fluctuatie in opwek. We eindigden dag 1 bij Elestor. Zij werken aan een flowbatterij die in potentie een gascentrale kan vervangen. Hoe meer duurzame energie we opwekken, hoe beter en sneller zij kunnen opschalen.

Dag 2

Na een presentatie van Polar Night Energy over grootschalige warmte-opslag gingen we langs bij het duurzaamste zwembad van Nederland, de Koerbelt in Rijssen, met speciale heatpipes en een opslagkelder. Bij de duurzame wijk Aardehuisjes in Olst zagen we de voordelen van een eigen wijkbatterij, een toepassing die de wijk geld bespaart en snel veel wijken duurzamer zou kunnen maken. In Zalk bezochten we een dorps huis vol hightech- en lowtech-oplossingen dat in een aantal jaar volledig overgeschakeld is op duurzame energie. We sloten de dag af met een presentatie van Rijkswaterstaat en leerden vooral dat zij veel creatieve oplossingen vinden voor netcongestie. Opnieuw zagen we dat er meer kan dan we denken. We kregen ook een doorkijkje in de toekomst van energieopslag op grote schaal voor mobiliteit.

Dag 3

Solyx vertelde over hun slimme wateraccu: een oude 'domme' boiler wordt slim aangestuurd door een kastje waarmee alle niet-gebruikte zonne-energie wordt opgeslagen in de vorm van warmte. Bij Aalberts zien we een wantebuffer waarin zout wordt opgewarmd en de warmte weer door een warmtewisselaar wordt afgegeven. Van Delta 21 leerden we dat een enorm waterbekken kan zorgen voor energieopslag, waterberging én natuurontwikkeling. Er kan zelfs 34 GWh opgeslagen worden in een groot valmeer. We sloten de regiotour af met een energiecollege van Auke Hoekstra, die een hoopvol toekomstbeeld schetste van de groei van energieopslag. En zijn toekomstvoorspellingen komen meestal uit.

Vehicle to Home (V2H)

Wat als we overal autobatterijen inzetten om stroom op te slaan die we kunnen gebruiken als dat nodig is? Dit zou de zelfconsumptie van de eigen opgewekte energie door zonnepanelen van huishoudens enorm kunnen vergroten, en tegelijkertijd zorgen dat we minder last hebben van netcongestie en van pieken op het elektriciteitsnet.

Veel mensen hebben grote delen van het jaar meer zonne-energie dan ze op dat moment gebruiken. Op straat staan duizenden auto's die uren of dagen stilstaan en onmiddellijk als

In 2025 ontwikkelde Urgenda met specialisten een interfacebox waarmee energie uit de elektrische auto kan worden geleverd aan de woning

thuisbatterij kunnen dienen. Bovendien zouden ze hun teveel aan opgeladen zonne-energie kunnen verwaarden als in 2027 het salderen van de opbrengst van zonnepanelen stopt.

In 2025 ontwikkelde Urgenda met specialisten een interfacebox die fungeert als centrale hub voor alle elektrische stromen in en om het huis. Hiermee wordt

Vehicle to Home mogelijk: energie vanuit je elektrische auto leveren aan je woning. Via een bidirectionele laadpaal laad je overdag op met goedkope of zelf opgewekte zonne-energie. 's Avonds of op momenten van grote vraag levert de auto deze energie terug aan je huishouden: naar de inductiekookplaat, de warmtepomp, de verlichting en de elektronica.

We riepen consumenten met e-auto's en zonnepanelen op om mee te doen met een pilot. Het enthousiasme was geweldig. Maar liefst 173 mensen meldden zich aan, van wie bij 5 deelnemers momenteel het systeem in de praktijk wordt getest. Na goedkeuring door DEKRA (voorheen KEMA-Keur)

kan het product breed beschikbaar komen.

Thuisbaas

Nu de markt actief is met de combinatie van warmtepompen en zonnepanelen, is in 2024 besloten om de bedrijfsactiviteiten van Thuisbaas te staken. De kennis en ervaring die in 12 jaar Thuisbaas zijn opgedaan, delen en verspreiden we via het opleidingstraject 'Onafhankelijk adviseur aardgasvrij wonen'. De opgeleide adviseurs helpen bewoners om door de bomen het bos te zien en de juiste keuzes te maken. De website van Thuisbaas vormt nu een platform voor zelfstandige, door Thuisbaas zelf opgeleide adviseurs die voldoende kennis en ervaring hebben met de methode-Thuisbaas.

Ik wil gasvrij

De onafhankelijke website lkwilgasvrij.nl, samengesteld op basis van de opgedane kennis bij Thuisbaas en Urgenda, kreeg nieuw elan door de geopolitieke onrust en hoge energieprijzen. Op deze site kunnen mensen alles vinden over energie besparen, stoppen met het gebruik van aardgas, elektrificeren, anders koken, duurzaam verwarmen van je

huis en je water, en het duurzaam opwekken van energie. De site geeft voorbeelden, laat zien welke veelgestelde vragen mensen hebben en ontkracht allerlei mythes. In 2025 is de site up-to-date gehouden en bijgewerkt met nieuwe content, zoals uitleg over de prijs van verwarmen op gas versus stroom en wanneer een thuisbatterij interessant wordt. We benaderden mensen met vragen over verduurzaming van hun huis actief via advertenties in zoekmachines, zodat ze goed geïnformeerde keuzes kunnen maken en niet afhankelijk zijn van de marketinginformatie van fabrikanten of installerende partijen.

De kennis en ervaring die in 12 jaar Thuisbaas zijn opgedaan, delen en verspreiden we via het opleidingstraject 'Onafhankelijk adviseur aardgasvrij wonen'

Samen aardgasvrij – Waterland

Vanuit het expertisecentrum Duurzaam Wonen is Urgenda in de gemeente Waterland aan de slag gegaan om mensen aan elkaar te koppelen die hun woning willen verduurzamen. In wijk C in Edam reageerden 8 personen op een oproep, van wie er nu 4 voor een warmtepomp hebben gekozen. Elders in Groot-Waterland, in Zunderdorp en in Uitdam, ontstonden initiatieven om met aardgasvrij wonen en onderling energie leveren aan de gang te gaan.

ons personenvervoer minimaal halveren. Coöperatief publiek vervoer is een vraaggestuurd vervoersysteem dat de beste componenten van het openbare vervoer, deelvervoer en privévervoer combineert.

- In een korte video leggen we uit wat CPV is: [Hoe gaan we van 9 miljoen auto's naar 1 miljoen auto's?](#)

Slim reizen is een vernieuwende, integrale visie op duurzame mobiliteit. Het biedt een uitgebreide analyse van het huidige vervoersysteem en beschrijft de mogelijkheden en meerwaarde van een grootschalige invoering van CPV (deel 1). Denk aan vervoer dat niet alleen goedkoper is, maar waarmee tegelijkertijd ook de bereikbaarheid van moeilijk bereikbare bestemmingen zoals bedrijventerreinen, voorsteden en dorpen op het platteland beter wordt. Doordat auto's beter worden benut, zijn er minder van nodig en dat levert heel veel ruimte op voor groen, waterretentie, energie, fietsen en wandelen.

De essays *Mobiliteit voor de Meente Amsterdam* (deel 2) en *De Gulden Snelweg* (deel 3) waren al eerder gepubliceerd in andere vormen, maar met dezelfde inhoud. Deze verhalen zijn geschreven als een creatieve oefening in *sustainable fiction* en schetsen een beeld van een duurzame toekomst op basis van feiten en ontwikkelingen uit het heden.

Voor de onderbouwing van *Slim reizen* werd uitgebreid (veld)onderzoek gedaan, dat niet alleen de basis vormde voor het boek *Slim reizen*, maar ook leidde tot:

- 1 een rapport en een rekenmodel rond de businesscase voor CPV;
- 2 een rapport rond de CPV-proposities voor verschillende doelgroepen voor CPV;
- 3 een rapport met een beschrijving van een mogelijk transitiepad naar een grootschalige invoering en verspreiding van CPV;
- 4 enkele vragenlijsten voor verschillende doelgroepen rond het thema Publieke Mobiliteit;
- 5 het essay *Doelgroepenvervoer* biedt kansen voor open doel.

We zien graag dat *Slim reizen* niet enkel een boek blijft, maar daadwerkelijk wordt doorgevoerd. In 2025 zijn er veel gesprekken gevoerd met landelijke, regionale en lokale overheden. Naast Urgenda leverden ook het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Rijkswaterstaat, de provincie Zeeland, de gemeente Amsterdam en DMI¹ bijdragen aan de financiering.

**Coöperatief Publiek
Vervoer is een
vraaggestuurd
vervoersysteem dat de
beste componenten van
het openbaar vervoer,
deelvervoer en
privévervoer
combineert**

¹ DMI is een 'ecosysteem' van publieke en private partners en kennisinstellingen dat zich richt op kennisdeling en het maximaal benutten van beschikbare data en informatietechnologie ter bevordering van een versnelde verduurzaming en verdichting van steden en vernieuwing van de mobiliteit.

4. Natuurinclusieve landbouw

Zonder natuur en duurzame landbouw halen we geen klimaatdoelen. Urgenda zoekt naar integrale oplossingen, waarbij de energietransitie niet tegenover de biodiversiteit komt te staan. We streven naar meer duurzame energie, maar ook naar herstel van biodiversiteit, een gezond voedselsysteem en het langdurig opslaan van CO₂ in bodem en bomen.

Sinds 2020 richten we ons steeds meer op de verduurzaming van de landbouw en het herstel van de biodiversiteit. Dat doen we sinds 2024 aan de hand van onze visie *Landinzicht* voor een duurzame voedselvoorziening. Sinds 2020 ondersteunen we boeren bij het planten van bomen, met de omslag van kunstmest naar klavers (via project 1001ha) of de omslag te maken naar een natuurinclusieve bedrijfsvoering ([Z-vinkjes.nl](https://www.z-vinkjes.nl)).

Landinzicht: een analyse en visie voor de landbouw met modelonderbouwing

In 2024 publiceerde Urgenda de visie *Landinzicht*, een doorgerekend scenario op basis van het Agri Food Nature Transition Model (ATM) voor duurzame landbouw, voedsel en grondgebruik in Nederland. Urgenda ondersteunde in 2022-2024 bureau Kalavasta bij de ontwikkeling van het ATM en liet vervolgens één scenario doorrekenen. Daarin stelden we de volgende vragen: kunnen we Nederland voeden van eigen bodem volgens de richtlijnen van een gezond dieet als we ook maatschappelijke doelen voor water, natuur en klimaat willen halen? Wat moeten we dan eten? En hoeveel ruimte is er dan nog over voor de productie van groene grondstoffen voor andere opgaven zoals een circulaire samenleving?

Dit leverde een hoopvol scenario op, dat we *Landinzicht* noemden, met de volgende conclusies:

- We kunnen alle Nederlanders volledig van eigen bodem voeden volgens de richtlijnen van een gezond dieet. Ook de dieren die we dan nog houden, kunnen van eigen bodem eten (met name gras en reststromen).
- We kunnen dat ook doen met het behalen van maatschappelijke doelen, zoals de stikstofuitstoot met 57% verminderen en de CO₂-uitstoot van de landbouw met 75% reduceren.
- Tegelijkertijd kunnen we de biodiversiteit herstellen en het water weer schoon krijgen.
- Dat betekent ook dat we gezonder gaan eten: een dieet met veel vezels, minder vet en suiker, en met 33% dierlijke eiwitten en 67% plantaardige.
- We kunnen zelfs een deel van de veengebieden teruggeven aan de natuur en het landschap mooi inrichten.
- De hele woningbouwopgave (100.000 woningen per jaar) kunnen we duurzaam uitvoeren met biobased grondstoffen van eigen bodem.

Landinzicht gaat in op de vraag: Kunnen we iedereen in Nederland van gezond voedsel voorzien en tegelijkertijd de landbouw verduurzamen?

Landinzicht is niet bedoeld als blauwdruk, maar als grond voor een goed gesprek over de ruimtelijke indeling van Nederland. Aan de hand van *Landinzicht* kunnen we het gesprek voeren over de volgende vragen:

- Voor welke grondstoffen willen we afhankelijk zijn van welk buitenland? Want ook de chemische sector, de kledingindustrie en de energiesector claimen groene grondstoffen.
- Hoe helpen we boeren om de omslag te maken naar een duurzaam voedselsysteem?

**We kunnen alle
Nederlanders volledig
van eigen bodem
voeden volgens de
richtlijnen van een
gezond dieet**

Landinzicht werd in 2024 gelanceerd. Het bleek volgens Imke de Boer, hoogleraar Dieren en Duurzame voedselsystemen, de meest complete en doorgerekende visie. In 2025 kwam de tweede druk uit. Eind 2025 hadden we 3.550 boeken uitgedeeld en was de visie honderden keren gedownload via de website.

In 2025 gaven we wekelijks één of meer presentaties over *Landinzicht*. Dat deden we bij het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN), provincies, gemeenten, waterschappen, boerenorganisaties, ngo's, bedrijven en onderwijsinstellingen.

Van start met de 7-Vinkjes-aanpak

Is 10 jaar lang € 1.000 per hectare voldoende voor de transitie? Onderdeel van *Landinzicht* is een doorberekening van de manier waarop we de omslag naar een natuurinclusieve bedrijfsvoering financieel haalbaar kunnen maken voor boeren.

We weten van boeren dat ze lange termijnperspectief en helderheid belangrijk vinden. Immers, investeren in stallen, bodem of bomen doet een boer niet zomaar, want het duurt jaren voordat dit zich terugverdient. Toch houden overheden hier nauwelijks rekening mee: ecoregelingen en andere regelingen veranderen jaarlijks of bij de wisseling van kabinet. Dat vinden wij vreemd, want bijna alle grote maatschappelijke opgaven landen op het boerenerefer: van klimaatverandering tot waterkwaliteit en natuurherstel. Toch ligt het risico voor het experimenteren met duurzamere landbouwmethodes geheel bij de boer.

Urgenda berekende dat als we boeren 10 jaar lang € 1.000 per hectare betalen, dit voldoende voor hen is om goed voor het land te zorgen, terwijl het hen tegelijkertijd de benodigde langjarige zekerheid geeft om de omslag te maken naar een natuurinclusieve bedrijfsvoering volgens 7 heldere ecologische principes.

1 De bodem is de basis

We zorgen goed voor de bodem door minder of minder diep te ploegen. We werken aan meer organische koolstof in de bodem, houden jaarrond de bodem bedekt, stimuleren lichtere machines en kiezen bijvoorbeeld voor strokenteelt of vaste rijpaden en werken aan betere waterberging.

2 Geen kunstmest

In plaats van de planten te voeden met fossiele kunstmest, gaan we zo veel mogelijk het bodemleven voeden met natuurlijke meststoffen die de bodem verrijken. Denk aan gezonde dierlijke mest, vlinderbloemigen, plantaardige reststromen en uiteindelijk kunnen we misschien gebruikmaken van meststoffen uit het riool.

3 Zo min mogelijk pesticiden

Door de hoeveelheid chemie zoveel mogelijk naar 0 terug te dringen, wordt het bodemleven gezonder en brengen we de biodiversiteit onder én boven de grond terug op peil. Dat doen we bijvoorbeeld door de weerbaarheid van de plant te vergroten, meer (genetische) variatie in planten toe te passen, alle ruimte te geven aan natuurlijke plaagbestrijders, natuurlijke middelen te gebruiken of onkruid mechanisch te bestrijden.

4 10% landschapselementen

Op elke hectare leggen we landschapselementen aan om de bovengrondse biodiversiteit te ondersteunen. Denk aan heggen, hagen, poelen, natuurlijke waterkanten, keverbanken en bloemenstroken. Deze beslaan 10% van de grond onder het bedrijf en passen bij de streek.

5 Meer bomen

Een landbouw met bomen is beter bestand tegen het veranderende klimaat. Daarom planten we meer bomen, op plekken waar dat kan. En dan vooral ook bomen en andere houtige soorten die bijdragen aan de voedselproductie zoals fruit- en notenbomen. Bomen en andere permanente landschapselementen blijven minimaal 20 jaar onderdeel van het teeltsysteem.

6 Extensieve veeteelt

We brengen het aantal koeien per hectare omlaag naar 1,5. Zo brengen we de veehouderij weer in balans met de hoeveelheid beschikbare grond. De koeien en andere dieren lopen buiten op gezonde oude of kruidenrijke graslanden.

7 Koe in de wei

Op bedrijven met koeien lopen de koeien minimaal 3.000 uur per jaar buiten. Hiermee stimuleren we de overgang naar een zoveel mogelijk grasgevoerde bedrijfsvoering. Dit draagt bij aan meer dierenwelzijn en gezondere dieren.

Als alle boeren in heel Nederland met een vergelijkbaar programma zouden meedoen, zou dat maximaal € 1,8 miljard per jaar kosten, aangezien Nederland ongeveer 1,8 miljoen hectare aan landbouwgrond telt. Die kosten vallen in het niet bij de baten, die mogelijk € 12 miljard (volgens het RIVM) tot € 50 miljard (volgens de Food and Agriculture Organization van de Verenigde Naties) per jaar bedragen in de vorm van vermeden milieu- en gezondheidskosten.

Aan de slag

Na vele gesprekken met tal van overheden, boerenorganisaties en boeren leek niemand dit een slecht idee te vinden. Het leidde hooguit tot gesprekken over de hoogte van het bedrag. Maar dat 10 jaar lang ondersteuning nodig is om een effectieve start te maken met duurzame landbouwvormen zoals agroforestry of te stoppen met chemische ondersteuning, daar was iedereen het over eens.

Dat was het begin van het 7-Vinkjes Project: een programma waarin we

20 gangbare boeren 10 jaar lang ondersteunen om op 30 hectare de omslag te maken.

Begin 2025 kondigden we het project aan via de (agrarische) media. In juli ondertekenden we met de eerste 15 boeren een intentieverklaring. In december 2025 zetten we een

definitieve handtekening onder een samenwerkingsovereenkomst met 20 boeren: veehouders en akkerbouwers verspreid door heel Nederland, van Texel en de Achterhoek tot diep in Zeeland. Zij

**In het 7-Vinkjes Project
ondersteunen we 20
gangbare boeren 10 jaar
lang om de omslag te
maken**

De boeren dragen
daadwerkelijk bij aan
natuurherstel, zoals een
gezondere bodem en
meer insecten

gaan in de komende 10 jaar hun bedrijfsvoering aanpassen, zodat ze voldoen aan zo veel mogelijk van de 7 vinkjes. Daarbij krijgen ze financiële ondersteuning en inhoudelijke begeleiding van Urgenda.

Inspiratie voor beleidsmakers

Met het 7-Vinkjes Project willen we andere boeren en beleidsmakers inspireren. Goede communicatie, kennisdeling en monitoring zijn daarbij cruciaal. Hier hebben we in 2025 hard aan gewerkt.

Alle boeren maakten een plan van aanpak, dat werd besproken en verbeterd door een klankbordgroep. Ook werd van alle boeren een video opgenomen met hun wensen, twijfels en verwachtingen. Verder maakten we dronebeelden om te laten zien hoe het land er nu uitziet, zodat we de verandering per jaar kunnen volgen.

Dankzij de samenwerking met het landelijke ReGeNL-programma voor regeneratieve landbouw konden we alle boeren een nieuwe adviseur aanbieden. Ook kregen zij de kans om een cursus regeneratieve landbouw te volgen om de bodem te verbeteren. We namen ze 2 maal een dag lang mee om kennis op te doen over het nut van een gezonde bodem en over de functie van bomen in de landbouw en van landschapselementen zoals natuurlijke slootkanten, heggen, hagen en windsingels.

We werkten aan een monitoringsprogramma waarmee we kunnen aantonen dat de boeren daadwerkelijk bijdragen aan natuurherstel, zoals een gezondere bodem en meer insecten.

In de winter van 2025/2026 werden de eerste bodemmonsters genomen en vanaf het voorjaar van 2026 telt de Vlinderstichting om het jaar de aantallen bestuivende insecten.

In juli 2025 ging de website 7-vinkjes.nl live, waarop iedereen de ontwikkelingen bij de boeren kan volgen.

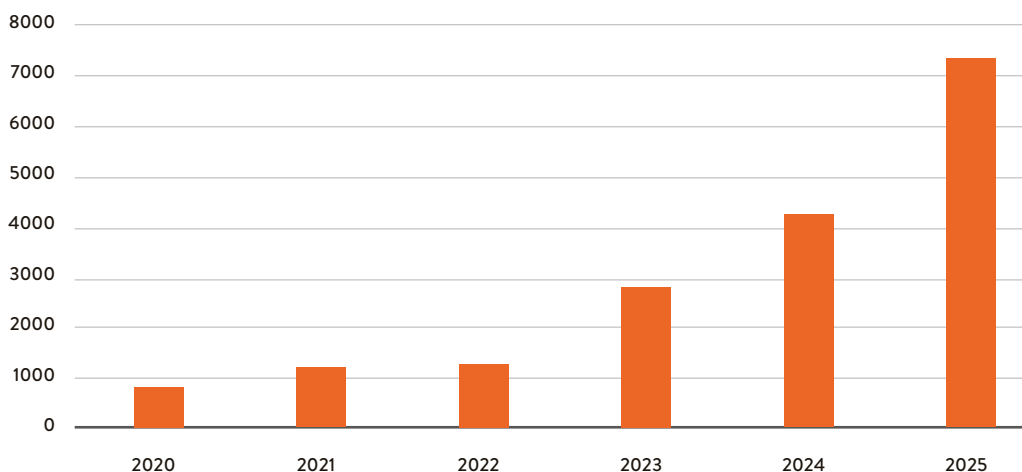

Projecten met en voor boeren: 1001ha

Sinds 2020 heeft Urgenda een succesvolle kortingsactie met én voor boeren, veelal in samenwerking met land- en tuinbouworganisatie LTO Nederland. Met deze actie 1001ha geven we boeren korting op het zaaien van klavers, waardoor er geen kunstmest meer nodig is.

In 2025 heeft de campagne 1001ha een flinke groei doorgemaakt, en wel op meerdere fronten: 9 provincies, 2 waterschappen en 48 gemeenten hebben via de campagne 1001ha hun boeren ondersteund bij de omslag van kunstmest naar klavers. Sinds 2020 deden bijna 3.000 boeren mee op 18.000 hectare. Zij waarderen de verschillende kortingsacties met een 8+.

Toename hectares ingezaaid met biodiverse mengsels via 1001ha

80% van de boeren – melkveehouders én akkerbouwers – wil na de eerste ervaring met 1001ha meer klavers gaan gebruiken, omdat ze een gezondere bodem, betere waterberging en meer insecten op hun land zien. Zo dragen zij bij aan een gezondere bodem, meer biodiversiteit, minder stikstofuitspoeling en schoner water.

**80% van de boeren wil na de eerste
ervaring met 1001ha meer klavers
gebruiken, omdat ze een gezondere
bodem, betere waterberging en meer
insecten op hun land zien**

In 2025 gaven we korting op:

- **Kruidenrijke grasmengsels voor koeien en paarden:** 35 verschillende inzaai- en doorzaaimengsels van 9 leveranciers. Hiermee wordt 80 tot 100% gebruik van kunstmest gereduceerd. Elke hectare zorgt voor 1.000 kg CO₂-reductie, betere waterberging en 2 tot 3 keer meer insecten. Het belangrijkste resultaat is dat kruidenrijk grasland vaak een eyeopener is voor boeren, waardoor bij hen een knop omgaat en zij anders naar hun bodem en hun bedrijfsvoering gaan kijken.

- **Biodiverse groenbemestermengsels voor akkerbouwers:** een mengsel met 10 verschillende soorten, inclusief vlinderbloemigen, om na de oogst in te zaaien en 's winters de grond te beschermen. Uit een enquête van Urgenda die in 2025 werd afgenomen onder 136 akkerbouwers die in 2025 na de oogst een biodivers groenbemestermengsel met klavers inzaaiden, bleek dat zij gemiddeld 36% minder stikstofkunstmest en 25% minder dierlijke mest gebruikten. Ook in de akkerbouw kunnen klavers dus een grote bijdrage leveren aan de verduurzaming van de landbouw. Bovendien ziet 81% van de boeren een gezondere bodem en wil het merendeel vaker gebruikmaken van klavermengsels.

Zoals één boer het mooi verwoordde: "Alle genoemde voordelen zijn waar. Meer beestjes in de grond, meer waterberging en hierdoor is de bodem gezonder. De bodem is rijker, wat een besparing op kunstmest geeft."

Kruidenrijk grasland is vaak een eyeopener voor boeren, waardoor bij hen een knop omgaat

- **Klaveronderzaaimengsels voor akkerbouwers:** door klavermengsels onder het graan te zaaien, kunnen boeren de grond ongemoeid laten na de oogst van het graan. Het overgebleven graanstoppellandschap is zeer waardevol voor akkervogels. In 2024 hielden we een pilot met 30 boeren. In 2025 zaaiden 120 akkerbouwers samen 600 hectare in. Het was een erg droog jaar en de klavers kwamen niet overal goed op. Toch wil het merendeel van de akkerbouwers in 2026 nogmaals experimenteren met klaveronderzaai. Op de plekken waar het wel lukte, werden duidelijk meer vogels en insecten waargenomen. De pilot leverde ook belangrijke lessen op over het gebruik van herbiciden, het beste zaaitijdstip en meer.

De belangstelling onder akkerbouwers is groot. 70 van hen namen deel aan een webinar en 40 boeren uit het hele land bezochten een veldexcursie over het thema.

- **Bomen en struiken:** in 2025 konden boeren voor het tweede jaar korting krijgen op voederhagen, noot- en fruitbomen en windsingels. 127 boeren maakten gebruik van de korting en bestelden samen 15.500 bomen en struiken. Door de samenwerking met Meer Bomen Nu (zie hoofdstuk 5) kregen de boeren nog eens 3.000 extra bomen en struiken gratis mee.
- **Agroforestry:** naast korting op plantgoed kregen boeren ook 50% korting op een advies op maat voor agroforestry. Voor deze scan komt een regionale adviseur (via het Agroforestry Netwerk Nederland) langs op de boerderij. In 2025 maakten 20 boeren hier gebruik van.

De impact van de campagne 1001ha is groot, aangezien die effect heeft op een grote hoeveelheid land. Zo behaalden we in 2025 een mijlpaal met de inzaai van kruidenrijk grasland: de 10.001ste hectare werd ingezaaid. Dit is vele malen meer dan de oorspronkelijke doelstelling

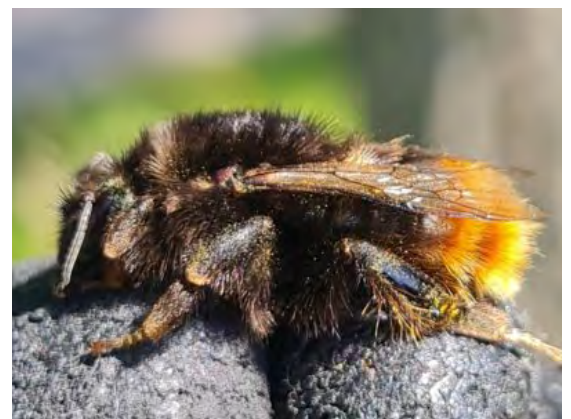

In totaal hebben 1.800 unieke boeren aan de campagne meegedaan

van 1001 hectare. We blijven doorgaan met onze actie, zodat kruidenrijk grasland de norm wordt. De agrarische media schreven in 2025 weer veel over de campagne en over de voordelen van meer biodiversiteit in de landbouw. Vooral kruidenrijk grasland is sinds het begin van de campagne steeds meer ingeburgerd. Internationaal onderzoek bevestigt de ervaringen van de ruim 2.000 deelnemers van 1001ha: “Productief kruidenrijk grasland kan met de helft aan stikstof, evenveel of zelfs meer droge stof en stikstof leveren als intensief bemest blijvend grasland. Daarnaast blijkt het minder gevoelig voor opbrengstschommelingen tussen drogere en nattere jaren.”

Inmiddels heeft de campagne 1001ha een mailbestand met ruim 3.000 boeren. De nieuwsbrieven zetten wij in om boeren bewust te maken van steeds weer nieuwe duurzame methoden. Zoals bijvoorbeeld stripgrazen, duurzaam maaibeheer, winterweiden van koeien en het inzaaien met behulp van drones om bodemverdichting te voorkomen.

In 2025 bereikten we een mijlpaal met de inzaai van de 10.001ste hectare kruidenrijk grasland

Hulp aan andere boeren

Naast de vele deelnemers aan de 1001ha campagne en het 7-Vinkjes Project ondersteunden wij meer boeren bij het verbeteren van de biodiversiteit op hun land. Dit waren bijvoorbeeld de volgende boeren.

Notenteelt in Flevoland

In Flevoland hielpen we 5 agrarische ondernemers met de aankoop van plantgoed voor de notenteelt. Noten passen in een duurzaam dieet, maar worden voornamelijk nog vooral geïmporteerd. Dat is zonde, want noten telen kan ook prima in Nederland. Doordat Urgenda een bijdrage deed voor het plantgoed, maakten de 5 ondernemers kans op subsidie van de provincie voor het opzetten van een groot educatietraject met afzetketen voor de biologische teelt van diverse hazelnoten- en walnotensoorten.

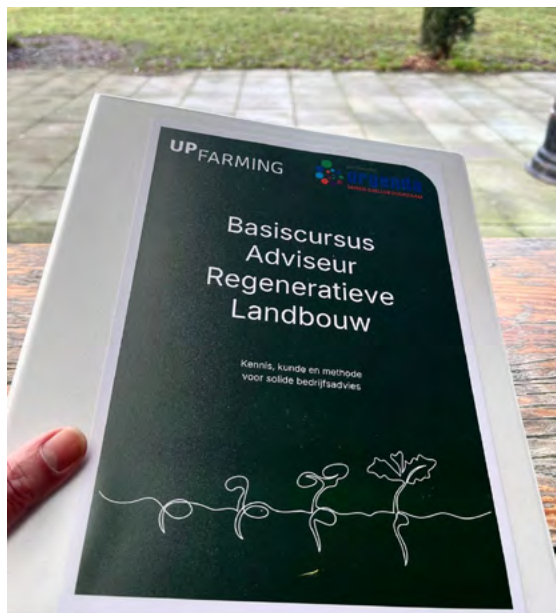

Noten worden vooral geïmporteerd, maar noten telen kan ook prima in Nederland

Natuurbeheer in de Eilandspolder

Twee biologische boeren uit de Eilandspolder klopten bij Urgenda aan, omdat ze omhoog zaten met het onderhoud van hun boten. Met speciale boten brengen zij schapen steeds naar andere eilanden, zodat de schapen daar kunnen grazen en bijdragen aan natuurbeheer. De boten en het onderhoud zijn duur en de kosten worden niet vergoed door de natuurinstanties. De boeren hoopten dat het 7-Vinkjes Project oplossing kon bieden. Helaas zat dat programma vol, maar met een crowdfundingactie, een eigen bijdrage en veel media-aandacht konden we toch deze boeren ondersteunen bij het onderhoud van hun boten. Bovendien inspireerden we de gemeente en de provincie om aan de slag te gaan met een meer permanente oplossing.

Cursus Regeneratieve Adviseurs

Om de transitie naar regeneratieve landbouw te versnellen, zijn de komende jaren veel meer kundige en onafhankelijke adviseurs nodig, die boeren inspireren en ondersteunen om hun bedrijf stap-voor-stap toekomstbestendig te maken. De huidige pool van goede adviseurs is klein. Zo'n 25 adviseurs met goede kennis van bodem en transities hebben de krachten gebundeld in de stichting Co2I Farming. Samen willen zij met de stichting Upfarming de kennis bundelen en gebruiken om de landbouwtransitie te versnellen. Urgenda heeft in 2025 geïnvesteerd in een 5-daagse basiscursus, die in begin 2026 voor het eerst zal worden gegeven door Upfarming, en vervolgens zal worden verbeterd en herhaald.

5. Bomen en Biodiversiteit

Meer Bomen Nu tikt de 3 miljoen bomen aan

Meer Bomen Nu redt kansarme jonge bomen, oftewel zaailingen, die normaal niet zouden overleven en haalt ze weg om ze op een andere plek een goede kans te geven om uit te groeien tot volwassen bomen. Met het verplanten van bomen werken we aan drie doelen: klimaatverandering zo veel mogelijk remmen, de biodiversiteit verhogen en handelingsperspectief geven aan mensen met klimaatzorgen.

Elke boom maakt jaarlijks zaailingen. De meeste hiervan overleven het niet. Vele komen op een plek terecht waar ze niet groot kunnen of mogen worden, bijvoorbeeld langs het spoor,

op de heide of in een veenmoeras.

Bij onderhoud of herstel van deze ecosystemen worden per keer duizenden zaailingen gerooid. Ook bij regulier groenbeheer worden er duizenden weggemaaid, bijvoorbeeld één meter van het wandelpad of om open plekken te creëren. Ze worden nu vaak versnipperd, gecomposteerd of verbrand.

Deze zaailingen zijn juist een bron van gratis, circulair en veelal inheems

plantgoed. De zaailingen en bomen die geplant worden, zijn over 10 jaar weer volwassen en zullen ook weer zaailingen aanmaken. Hiervan kunnen niet alle boompjes op de huidige locatie volwassen worden, maar op een andere plek wel. Zo kunnen we met Meer Bomen Nu veel meer nieuwe bomen op allerlei plekken realiseren.

Waar de kleine boompjes nu veelal worden gezien als afval of overschot en worden gemaaid, versnipperd of verbrand, zien wij ze als kans. Deze zaailingen zijn lokaal groot geworden zonder hulp van grondstoffen: geen extra land, geen (kunst)mest, geen gewasbeschermingsmiddelen. Elk boompje dat groot mag worden, is zo direct klimaatwinst. Het weghalen van zaailingen die op de verkeerde plek staan, kan tevens de biodiversiteit van de oogstplek behouden of herstellen: er komt meer ruimte voor de andere soorten die er (beter) passen. Maar ook op de plantplek dragen ze hieraan bij, omdat ze de start vormen van een nieuw ecosysteem. Deze bomen en struiken zijn een perfecte aanvulling op plantmateriaal van de (biologische) kweker.

Doel: overal 'circulair groenbeheer'

Het uiteindelijke doel is dat deze vorm van wat wij 'circulair groenbeheer' noemen, de norm wordt. Dit levert aan de ene kant extra betrokkenheid op van veel burgers die meehelpen met natuurbeheer, en aan de andere kant leidt het tot meer bomen en biodiversiteit. Door Meer Bomen Nu heeft elke boer en burger en ieder groen initiatief toegang tot gratis 'tweedekans' bomen.

**In seizoen 2025/2026
behaalden we de
mijlpaal van 3 miljoen
geredde bomen en
struiken**

Record aantal bomen verplant in één winter

Sinds 2020 zetten de vrijwilligers van Meer Bomen Nu zich in om deze zaailingen te redden. In seizoen 2025/2026 behaalden we de mijlpaal van 3 miljoen geredde bomen en struiken, waarvan er circa 560.000 in de winter van 2025/2026 zijn verplant.

Veel gemeenten en provincies deden mee

In 2025/2026 deden de provincies Zeeland, Flevoland,

Noord-Brabant, Zuid-Holland, Noord-Holland, Flevoland, Gelderland en Utrecht mee aan de actie. Ook haakten steeds meer gemeenten aan, zoals Utrecht, Utrechtse Heuvelrug, Schagen, Castricum, Waterland, Den Haag, Hollands Kroon, Haarlem, Haarlemmermeer, Castricum, Montferland, Medemblik, Arnhem, Tilburg, Ede, Epe, Stadskanaal, Hogeland, Groningen, Lelystad, Capelle a/d IJssel, Oegstgeest, Westerkwartier en alle 13 gemeenten van Zeeland. Deze gemeenten gingen met hun inwoners aan de slag met de circulaire verplantmethode om hun inwoners van gratis plantmateriaal te voorzien. Uniek was de gemeente Utrecht, die meerdere plantprojecten heeft aangewezen waar de zaailingen uit eigen parken en landgoederen hergebruikt konden worden, veelal langs wegen en andere infrastructuur.

Eerste Heggenfestijn

Uniek voor dit seizoen was de eerste editie van het Heggenfestijn. In Noord-Brabant deelden we 20 kilometer aan landschapselementen uit: 10 kilometer heg en 10 kilometer houtwal. Hiervoor verzamelde we zo'n 30.000 geogoste inheemse boompjes, en we kregen hier nog 50.000 gekweekte autochtone boompjes bij dankzij de provincie Noord-Brabant. Dit waren soorten die je voor de biodiversiteit graag in je heg of je houtwal wilt hebben, maar die niet (vaak) in overdaad voorkomen in de natuur en dus niet oogstbaar zijn.

De autochtone herkomst voegt extra biodiversiteit toe aan het Heggenfestijn. Meer Bomen Nu deelt inheemse bomen uit, autochtoon betekent dat de inheemse bomen zijn opgekweekt uit genetisch materiaal dat sinds de laatste ijstijd in Nederland is ontwikkeld. Een andere term is 'wild'. Van deze variaties is nog maar weinig over, omdat er voor de efficiëntie veelal wordt gekweekt en geplant met klonen van dezelfde variaties (vaak uit Oost- of Zuid-Europa), terwijl veel insectensoorten juist de Nederlandse variatie van de sleedoorn of de viltroos nodig hebben.

Media

Bekijk een video van het Heggenfestijn hier:

<https://www.youtube.com/watch?v=fdbxzVJCv74>

16/12/2025 | [Trouw](#) | [Vrijwilligers delen gratis heggen uit voor hun voedselbos, tuin of camping](#)

17/02/2026 | [RTL Nieuws](#) | [Gratis heggen uitgedeeld om dieren te helpen: 'Steentje bijdragen'](#)

Bij het Heggenfestijn deelden we in Noord-Brabant 20 kilometer aan heggen en houtwallen uit

Bomenplanner

Meer Bomen Nu heeft een geavanceerde Bomenplanner, die continu verder verbeterd wordt. Alle oogst-, hub- en plant-locaties staan in één systeem. Op oogstlocaties staan zaailingen die gered en uitgescheept kunnen worden. Bomenhubs zijn tijdelijke opslagplekken van waaruit bomen kunnen worden herverdeeld. De plantplekken zijn alle plekken van mensen die zich hebben aangemeld om gratis bomen op te halen en te planten. Locatiebeheerders kunnen zich melden om bomen op te halen, aangeven welke bomen waar staan en waar-naartoe gaan, en vrijwilligers oproepen om te helpen met oogsten, uitdelen of planten.

Dankzij alle vrijwilligers kunnen we vraag en aanbod van kansarme boompjes bij elkaar brengen

Al meer dan 46.200 deelnemers staan ingeschreven en maken actief gebruik van dit systeem, waaronder 1.208 oogstlocaties, 222 bomenhubs en 24.956 plantlocaties. Dankzij alle vrijwilligers in het Bomenplannersysteem die een bijdrage willen leveren, kunnen we vraag en aanbod van kansarme boompjes bij elkaar brengen. Er zijn dus inmiddels

al 1.208 actieve oogstlocaties in Nederland die 'kansarme' boompjes leveren. Ook staan er 105 op pauze en hebben we de werkzaamheden op 152 plekken voltooid, wat betekent dat al 1.465 plekken worden geholpen met natuurbeheer. Op heel veel locaties is de beheerder of eigenaar van een perceel blij met de hulp van de vrijwilligers van Meer Bomen Nu, want door geld- en menskrachttekorten is het tegenwoordig moeilijk om gebieden goed te onderhouden.

Boomtops door het hele land

Seizoen 6 van Meer Bomen Nu zijn we ingegaan met 3 feesten. Ter voorbereiding van het Heggenfestijn hielden we een Heggen-kennissessie in Vught in Noord-Brabant. Bert Maes, expert autochtone boomsoorten, en Jantine Schinkelshoek en Wim van Weersch, heggen-experts (hegsperks), deden daar hun verhaal. Potentiële heggenplanters

haalden er kennis op ter voorbereiding van het Heggenfestijn in december.

Ook was er een startfeest in Drenthe met het doel de vrijwilligers in de noordelijke provincies meer te bereiken, want het Bomenfestival in Vught en de eerdere openingen in Utrecht waren voor velen te ver. We waren te gast bij een voedselbos en hadden interessante sprekers over voedselbossen, hoe zelf te stekken en de geef-economie.

De Boomtop in Utrecht was het grootste feest. Zo'n 300 gasten van verschillende netwerken kwamen de opening van seizoen 6 met ons vieren. Ondanks de regen was het een muzikale, waardevolle, interessante dag met een vol programma. Gasten konden bosbaden, genieten van theesoorten die Landgoed Zonheuvel in overvloed te bieden heeft, een jeneverbes-sessie bijwonen, een hagepreek in het openluchttheater ervaren, het boomklankconcert van Cenquiz Aslanpay meemaken en dansen op muziek van Willow Hifi soundsystem.

Ondanks de regen was
het een muzikale,
waardevolle,
interessante dag met
een vol programma

Meer Bomen Nu schiet ook wortel in Duitse, Britse en Franse bodem

Uitbreidingen naar het buitenland

Meer Bomen Nu is in Nederland inmiddels een groot succes. Nu schiet deze methode ook wortel in Duitse, Britse en Franse bodem. Onder de naam Mehr Bäume Jetzt zijn honderden vrijwilligers aan de slag gegaan om zaailingen te verplanten, van Saarbrücken tot Hannover. Anno 2025 zijn er groepen in opbouw in Kleve, Vierssen, Freiburg, Schaumburg, Wistedt, Osnabrück, Brandenburg, Hannover, Leipzig en Berlijn.

In maart 2024 werd het team van Meer Bomen Nu uitgenodigd om te pitchen op het Franse klimaatcongres Change Now. Hier raakten verschillende Franse stichtingen geïnteresseerd in de methode en in december 2024 werden de eerste pilotevenementen met hen georganiseerd. Er zijn groepen gestart met lokale partnerstichtingen in de departementen Rhône, Ain, Gironde, Dordogne, Yonne, Oise, Parijs, Seine-Saint-Denis en Isère. In het seizoen 2025/2026 zijn deze groepen verder verzelfstandigd. Ook starten er groepen in de departementen Meuse, Moselle, Morbihan, Limousin, Haute-Garonne en Charente Maritime.

Lees een mooie terugblik van seizoen 6 hier: [meerbomen.nu/3-miljoenste-zaailing-verplant/](#)

Resultaat na 5 jaar:

>46.200 deelnemers	1.208 oogstlocaties
24.956 plantlocaties	222 bomenhubs

**Meer dan 3 miljoen
bomen en struiken gered!**

Plataancheck

Ultrafijnstof is slecht voor onze gezondheid: er zijn steeds meer aanwijzingen dat langdurige blootstelling nadelig is voor het [hart- en vaatstelsel](#). Toch is er nog te weinig onderzoek naar gedaan en [te weinig gemeten](#).

Luchtverontreiniging door (ultra)fijnstof is een groeiend probleem voor de gezondheid, vooral in steden. Het Franse project Ecorc'Air ('schorslucht') vond een methode om de depositie van fijnstof te meten via magnetische meting van ijzerdeeltjes op de schors van platanen, bomen die ieder jaar vervellen. Platanen kunnen met hun schors veel vertellen over de hoeveelheid (ultra) fijnstof in hun omgeving. Fijnstof slaan ze de hele winter op in hun bast en als ze beginnen te vervellen in het voorjaar, kun je met behulp van die vellen meten hoeveel (ultra)fijnstof er in de omgeving van de boom is uitgestoten. De resultaten van deze meetpunten zijn gepubliceerd in september 2024. De platanen gaven zo vooral inzicht in fijnstofuitstoot door het verkeer.

In het voorjaar van 2023 riep Urgenda haar achterban op om schors van platanen te verzamelen en in te sturen voor onderzoek naar fijnstofvervuiling. Er werd massaal gereageerd: de achterban leverde meer dan 700 monsters in.

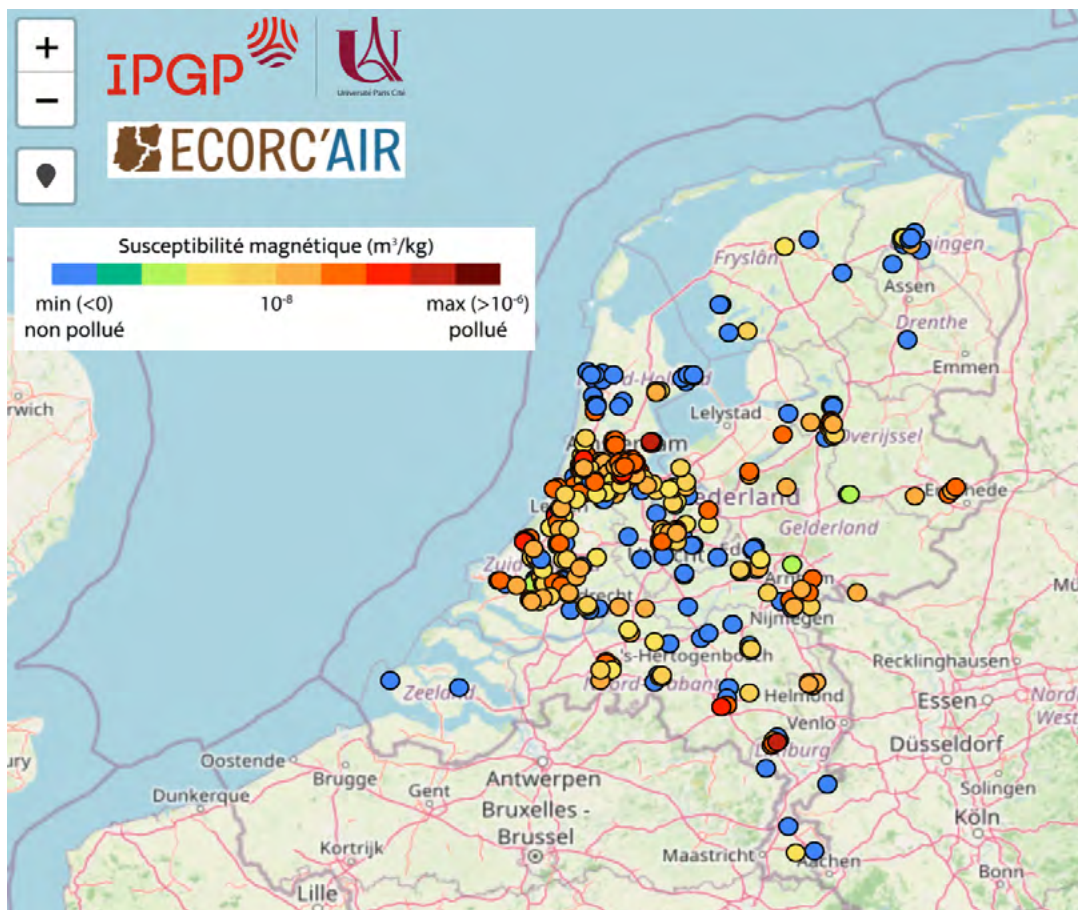
Sinds de autonome uitvoering van de Plataancheck door Urgenda in 2023 en 2025 is deze werkwijze het voorbeeld voor andere landen

In 2025 is de actie in een nieuw jasje gestoken. Ons communicatieteam toverde het Franse project om naar het Nederlandse Plataancheck, met een eigen huisstijl, website en handige uitlegvideo's. We organiseerden een kick-off samen met Waag Futurelab. Met 20 vrijwilligers gingen we de eerste monsters in Amsterdam scoren en verwerken, zodat ze klaar waren voor het laboratorium. We maakten voor het eerst gebruik van de Parti-collect app die we zelf naar het Nederlands hebben vertaald. Dit leverde wederom zo'n 700 monsters op, nu vooral uit heel Nederland. Waar we in de eerste editie opriepen tot bomen rondom industrie en vliegvelden, hebben we in 2025 opgeroepen tot het sturen van monsters van bomen langs (drukke)wegen.

Van de ingezonden monsters was het merendeel goed genoeg voor analyse. Wel deden we de oproep om meer materiaal per boom te verzamelen, omdat er niet altijd voldoende was voor een analyse. Via deze [link](#) kunnen alle meetpunten bekeken worden. Een van de uitkomsten is dat er een groot verschil bestaat tussen bomen in de stedelijke omgeving en bomen op het platteland. Er zijn nog te weinig volledige straten bemonsterd om iets te zeggen over accelereren en afremmen in Nederland. In de Parijse data is dit wel goed zichtbaar.

Voor de campagne in 2026 doen we een specifiekere oproep om hele straten te doen en ook zelf een aantal straten bemonsteren.

In samenwerking met Ecorc'Air hebben we verder geholpen met de voorbereiding van de Belgische campagne, die in 2026 van start gaat. Inmiddels is Ecorc'Air actief in 5 landen (Frankrijk, België, Griekenland, Duitsland en Nederland). Door de autonome uitvoering van de campagne Plataancheck door Urgenda in 2023 en 2025 is deze werkwijze als voorbeeld gaan gelden voor andere landen. In 2026 wordt geprobeerd Europese subsidie te krijgen om in de toekomst te kunnen werken aan Europese dekking.

Cambium project

CAMBIUM: boslandbouw integraal is een project gericht op het opschalen van agroforestry als concept, beweging en sector in (Zuid-)Nederland en Vlaanderen. CAMBIUM staat voor *Connecting Actors and Multidisciplinary knowledge on agroforestry into a Broadly applicable and Integrated guidance tool towards acceleration and Upscaling iMplementation*. Het consortium bestaat uit 8 partijen.

Naast projectcoördinatie en communicatie zijn er zogenoemde Werkpakketten (WP). In WP3 worden nieuwe kennis en tools ontwikkeld, in WP4 worden institutionele knelpunten in kaart gebracht en in WP5 wordt een begeleidingspakket samengesteld met bevindingen uit andere werkpakketten voor boeren die geïnteresseerd zijn in agroforestry. Daarnaast worden trainingen gegeven aan landbouwadviseurs (WP6) en worden 4 bedrijven uitgewerkt als voorbeeldbedrijven, 2 in Nederland en 2 in Vlaanderen (WP7). Binnen dit consortium draagt Urgenda bij aan WP4, WP5 en WP6, in samenwerking met verschillende partners.

WP4 wordt door Urgenda in nauwe samenwerking met één consortiumpartner uitgevoerd en richt zich op een langlopend onderzoek naar de knelpunten die verdere opschaling van agroforestry belemmeren. Onderdeel hiervan is het ontwikkelen van een begrippenlijst uit de agroforestry en aanverwante termen. Dit resulteert in een onderzoeksrapport met oplossingsrichtingen, waaronder beleidsadviezen per knelpunt. In 2025 zijn circa 17 experts geïnterviewd over de geïdentificeerde knelpunten; de interviews zijn grotendeels uitgewerkt. In juni 2026 wordt de eerste versie van het onderzoeksrapport verwacht.

Binnen WP5 levert Urgenda begeleiding op het gebied van wet- en regelgeving, gericht op hoe beginnende boeren en adviseurs hiermee in de praktijk kunnen omgaan. Waar WP4 zich richt op beleidsmakers, is WP5 juist praktijkgericht.

Voor WP6 verzorgde Urgenda op 2 december in Schijndel de training over de eerste uitkomsten van WP5: praktijkgericht advies voor boeren en adviseurs over het omgaan met de huidige wet- en regelgeving.

Strektuinen

Strektuinen is een initiatief om van elke tuin een stapsteen te maken voor streekeigen natuur. In 2024 werd het initiatief gestart door Maria Kolossa en Rolf Schuttenhelm. De website werd gebouwd en Urgenda ontwikkelde samen met Strektuinen en Cruydhoeck het streekeigen mengsel: tuinmengsels van autochtoon inheemse zaden, aansluitend op de 26 ecologische streken die in Nederland te onderscheiden zijn. Ook werden verschillende video's gemaakt om de 'streektuin' te illustreren. Per streek werd een aantal icoonsoorten geïdentificeerd die men kan aanplanten om bedreigde lokale natuur te ondersteunen.

In 2025 begon het initiatief, na ondersteuning in de opstartfase, steeds meer op eigen benen te staan. In het seizoen 2024/2025 werden, met name in januari en februari 2025, icoonsoorten uitgedeeld via de Meer

**Strektuinen is een
initiatief om van elke
tuin een stapsteen te
maken voor streekeigen
natuur**

Bomen Nu-uitdeeldagen. Het initiatief richt zich nu vooral op het aanleggen van voorbeeldstrektuinen op publieke grond, met name in het IJsseldal en het Vechtdal, waar de initiatiefnemers vandaan komen.

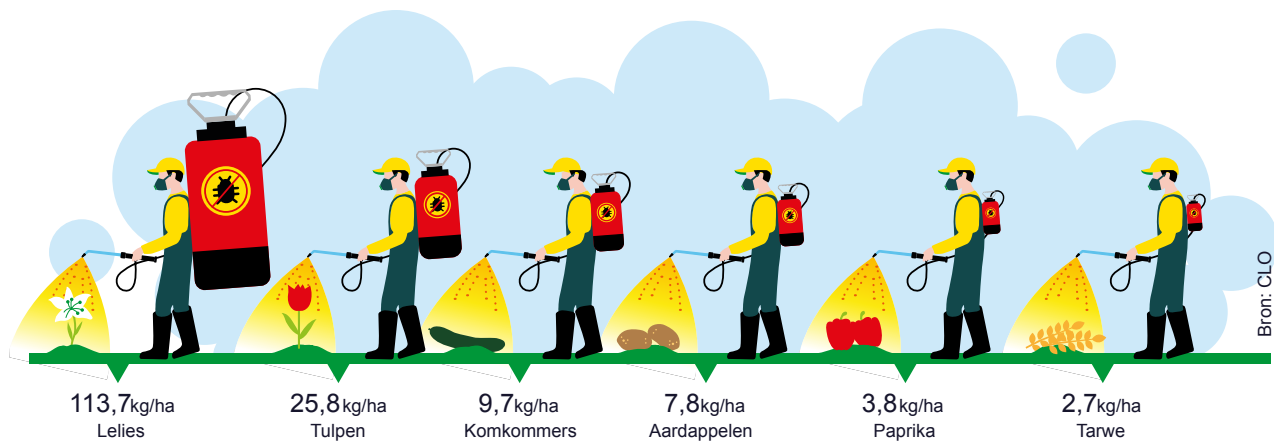

6. Werken aan een beweging voor een gezonde samenleving

Sinds de start van Urgenda in 2007 hebben we altijd koplopers gesteund, ook wel de friskijkers en dwarsdenkers genoemd. Zij steken hun nek uit om nieuwe methoden, producten en ideeën voor een duurzamere wereld in praktijk te brengen. Steeds vaker staat daarbij gezondheid van mens, dier en planeet centraal.

Naast koplopers steunen we daarom ook steeds vaker groepen burgers die opkomen voor een gezonde leefomgeving en aankloppen voor steun. Dat kunnen groepen zijn rondom vliegvelden, rondom Tata Steel NL en rondom Amelisweerd, maar in toenemende mate ook mensen die wonen naast velden waar bollen worden geteeld – vooral lelies waarbij erg veel pesticiden worden gebruikt – of die zich zorgen maken om PFAS-vervuiling. De burgers kloppen vaak in eerste instantie aan omdat ze bezorgd zijn over hun eigen gezondheid, maar ze vinden het ook belangrijk dat er minder broeikasgassen worden uitgestoten (vliegvelden en Tata Steel) of dat de natuur beter beschermd wordt (gif op bloembollen).

AARDige Buren

AARDige Buren zijn burgers die opkomen voor een schone leefomgeving zonder pesticiden. Het begon in 2023 met een groep uit Boterveen die in de rechtbank belande tegenover een lelieteler. De groep burgers kreeg gelijk: er mocht langs hun huizen niet meer zo veel gespoten worden. Ze werden bedreigd en klopten voor hulp aan bij Urgenda en andere organisaties.

De lelieteelt is inmiddels landelijk een zeer omstreden teelt. Van alle gewassen die in Nederland groeien, worden op lelies veruit de meeste pesticiden gebruikt. De teler trekt na één teelt weer door naar een nieuw stuk grond, waardoor steeds nieuwe grond en de omgeving daarvan vervuild wordt. Van de bloemen wordt 90% naar het buitenland geëxporteerd. De omwonenden – vooral ongeboorte baby's en jonge kinderen – lopen risico op nadelige gevolgen. Dat de pesticiden zijn 'toegelaten' wil namelijk niet zeggen dat ze veilig zijn. Er wordt bij de toelating geen rekening gehouden met het 'cocktaileffect' of met de langetermijneffecten op het brein. De link met ziektes als kanker, Parkinson en ALS is inmiddels ruimschoots aangetoond.

In het initiatief AARDige Buren zet Urgenda zich met een coalitie van 14 natuur-, milieu- en gezondheidsorganisaties en vele burgergroepen in tegen de gevaren van overmatig gifgebruik in de bollenteelt. Van de Parkinson Vereniging tot Meten=Weten, we hebben dezelfde boodschap: het gebruik van pesticiden moet omlaag. En er zijn bufferzones nodig tussen teelten enerzijds en woningen, scholen en natuurgebieden anderzijds om mens en natuur te beschermen.

Via de website aardigeburen.nl worden burgers voorzien van informatie om zelf in actie te komen tegen de giftige teelt van lelies en andere bloemen. AARDige Buren ondersteunde in 2025 ongeveer 35 groepen en individuen met advies en hun communicatie richting gemeenten en telers.

**De rechter haalde uit
naar de overheid die
verzaakt om burgers te
beschermen tegen de
risico's van pesticiden**

Rechtszaken

Voor zowel de omwonenden als de telers zijn rechtszaken dure en stressvolle processen en deze willen we zo veel mogelijk voorkomen. Maar telers, gemeenten, provincies en overheid wijzen vooralsnog naar elkaar en er verandert weinig, waardoor burgers zich in wanhoop tot de rechter moeten wenden. Bij enkele van de groepen die AARDige Buren ondersteunde, is het tot juridische stappen gekomen.

- In Sevenum kregen omwonenden ook in hoger beroep gelijk: lelieteelt kan niet naast een woonwijk, want het gezondheidsrisico is te groot. De rechter haalde deze keer ook uit naar de overheid die verzaakt om burgers te beschermen tegen de risico's van pesticiden en naar de gebrekkige toelatingsprocedure van het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb).
- Ook lopen er enkele bestuursrechtelijke procedures tegen de gemeenten Hollands Kroon en Sint-Michielsgestel en tegen de provincie Drenthe, waarin vooralsnog geen uitspraak is gedaan.

In 2025 publiceerden we samen met Natuur & Milieu ook een handleiding voor provincies met juridische plichten en mogelijkheden rondom pesticiden

Niemand zit te wachten op rechtszaken. Maar als gemeenten, provincies, het rijk en telers naar elkaar wijzen, is dat soms voor burgers de enige optie. In 2024 brachten Urgenda en Natuur & Milieu een praktische handleiding uit voor gemeenten, waarin helder hun juridische plichten én mogelijkheden werden vermeld bij hun verantwoordelijkheid jegens burgers en pesticiden. De huidige wetgeving van de landelijke overheid rondom pesticiden leidt ertoe dat de natuur en de waterkwaliteit nog steeds achteruitgaan. Provincies zoeken ook naar extra handvatten om de afgesproken doelen voor grond- en drinkwater en natuur te kunnen halen. In 2025 publiceerden we daarom samen met Natuur & Milieu ook een juridische handleiding voor provincies. Het is hun verantwoordelijkheid en plicht om natuurgebieden en drinkwater te beschermen tegen pesticiden. Met deze nieuwe handleiding in de hand kunnen provincies zelf zien wat hun juridische mogelijkheden zijn en welke verantwoordelijkheden zij hebben om burgers en natuur te beschermen tegen bollenteelt met pesticidegebruik.

Caring Movement

Urgenda ondersteunt al enkele jaren de stichting Caring Farmers met uren voor het secretariaat en de organisatie. Bij de Caring Farmers zijn 400 boeren aangesloten die een verfrissend en hoognodig geluid laten horen: iedere keer

pleiten zij weer voor integrale oplossingen en een snellere transitie naar natuurinclusieve en dierwaardige kringlooplandbouw.

Dat geluid sluit aan bij *Landinzicht* en de doelen van Urgenda. We halen klimaatdoelen niet als het voedselsysteem niet binnen ecologische grenzen gaat opereren.

De Caring Farmers geven weerwoord aan de conservatievere organisaties binnen de landbouw, de agro-industrie en de politieke stromingen die gezamenlijk inzetten op technische oplossingen voor deelproblemen. Met hun donkergroene stem creëren de Caring Farmers ook ruimte voor meer lichtgroene boerengeluiden. Bovendien laten ze in de praktijk zien

De Caring Farmers zijn veel gevraagd aan onderhandelingstafels in Den Haag om een duurzaam geluid uit de praktijk te laten horen

dat het mogelijk is om op een integraal duurzame manier ook een boterham te verdienen. De Caring Farmers zijn veel gevraagd aan allerlei onderhandelingstafels in Den Haag om daar een duurzaam geluid uit de praktijk te laten horen.

Caring Movement voor een duurzaam voedselsysteem

In 2025 ondersteunden we ook de Caring Doctors. Hun boodschap is dat een gezond dieet de snelste route biedt naar gezonde mensen en een gezonde planeet. Deze boodschap sluit naadloos aan bij de Urgenda-visie Landinzicht. De Caring Doctors richten zich op de zorg en zetten zich in voor het Planetary Healthy Diet in zorginstellingen.

De Caring Farmers en de Caring Doctors werken met andere beroepsgroepen zoals de Caring Vets, Caring Chefs, Caring Dietitians en Caring Teachers samen aan hun visie 'Planeetaardig & Dierwaardig'. Daarmee zetten zij een gezamenlijke missie neer voor een duurzaam en natuurinclusief voedselsysteem dat vooral focust op planten en maximaal voor 20% voorziet in dierlijke eiwitten. Urgenda heeft deze jonge beweging financieel ondersteund bij het organiseren van het Caring Congres.

PFAS in eieren

'Eieren van hobbykippen zitten vol met PFAS', kopten de media vlak voor Pasen 2025. Met deze boodschap zaten 100 kleinschalige commerciële pluimveehouders in de rats. Zouden hun eieren ook vol PFAS zitten? En wat betekende dat voor hun bedrijf?

Urgenda ondersteunde de boeren bij het testen van hun eieren. En dat bleek een goed idee: van de 28 geteste bedrijven bleek bij 27 de PFAS onder de veilige norm te zitten.

De commerciële kleinschalige pluimveehouderijen (tot 250 kippen) kunnen met gerust hart hun kippen diervriendelijk buiten laten scharrelen. Kennelijk zit het verschil met de echte hobbyhouders in de leeftijd van de kip of het aantal eieren dat de kip legt. Maar dat PFAS een groot probleem is, dat blijft.

Urgenda ondersteunde 100 kleinschalige pluimveehouders bij het testen van hun eieren op PFAS

Urgenda en Gezondheid op 1 vinden elkaar in het geloof dat de gezondheid van mens en natuur te weinig meewegen bij overheidsbeslissingen

Gezondheid op 1

Urgenda ondersteunde in 2025 de Stichting Gezondheid op 1. Deze jonge organisatie uit de IJmond staat voor een veilige, gezonde leefomgeving voor mens, dier en natuur, nu en in de toekomst. Urgenda en Gezondheid op 1 vinden elkaar in het geloof dat de gezondheid van mens en natuur keer op keer onvoldoende wordt meegewogen bij overheidsbeslissingen.

De negatieve impact van de uitstoot, stank en herrie van industrieën zoals Tata Steel is een urgent probleem. Omwonenden worden geconfronteerd met vervuilde duinen, gif in de zee en de lucht en hoge kankercijfers. Stichting Gezondheid op 1 ondersteunt burgers in het aanvechten van deze problemen. Gezondheid op 1 werkt samen met juristen, ngo's en overheden. Ook organiseren we acties, campagnes en rechtszaken.

Urgenda ondersteunde onder andere met het rapport *Wijmond*, dat 3 alternatieve plannen biedt voor het zogenaamde 'groene' staalplan van Tata Steel. Ook ondersteunden we Gezondheid op 1 bij onderzoek naar staalslakken en het organiseren van de landelijke PFAS-dag die Gezondheid op 1 begin 2026 organiseerde in Dordrecht, onder de rook van Chemours, het bedrijf dat al jaren veel PFAS uitstoot.

Kennisoverdracht: lezingen en colleges en in de media

Medewerkers van Urgenda geven ieder jaar meer dan honderd lezingen en colleges. Dit doen we op allerlei universiteiten en hogescholen, maar ook bij bedrijven, ngo's, coöperaties, kerken of andere organisaties en groepen die interesse hebben in klimaat, landbouw of biodiversiteit. De lezingen bestaan altijd uit een combinatie van informatie over de urgentie om actie te ondernemen en veel concrete oplossingen waar verschillende groepen nu al mee aan de slag zijn en kunnen gaan.

Naast lezingen geven Urgenda-medewerkers ook regelmatig informatie via uitingen in de media, van ingezonden stukken in kranten tot bijdragen op radio of tv.

7. Personeel en Organisatie

Urgenda had in 2025 rond de 20 mensen in dienst, inclusief trainees (19.08 fte). We willen ook niet groter worden.

In 2025 werd Hanneke van Ormond co-directeur van Urgenda en leidde mede de organisatie naast Marjan Minnesma. Hanneke was voor deze tijd al hoofd van de Urgenda campagnes over landbouw en biodiversiteit. Na het overlijden van Marjan zal zij de organisatie verder de toekomst in leiden.

Naast de directeuren wordt de kern van het team gevormd door senior medewerkers voor respectievelijk klimaat, energie, mobiliteit, bomen en landbouw. Daarnaast zijn er stafmedewerkers voor evenementen, communicatie, het secretariaat en financiën, en enkele junior medewerkers. Ieder jaar vragen ook veel studenten om stage te mogen lopen bij Urgenda. Dat proberen we zo veel mogelijk te accommoderen, dus we hebben ook regelmatig **trainees en stagiaires** bij Urgenda.

Meer Bomen Nu werkt samen met een reeks van speciale lokale mensen: de regio-coördinatoren die helpen om regionaal de activiteiten te stroomlijnen. Zij zijn niet bij Urgenda in dienst, maar worden voor hun activiteiten wel betaald. Het bomenseizoen loopt van november tot en met maart, dus in die periode is het heel druk voor het bomenteam. Voor Meer Bomen Nu zijn er inmiddels meer dan **40.000 vrijwilligers** actief. Met behulp van regiocoördinatoren en de Bomenplanner is dat goed te behappen, al blijft het een hele organisatie.

6. Financiën

Urgenda wil graag een kleine compacte organisatie blijven, met een vaste kern van 15 tot 20 mensen en daaromheen samenwerkingspartners. Ieder jaar starten we veel nieuwe activiteiten, die doorgaans worden betaald uit giften van burgers, partners en sponsors.

Urgenda heeft verschillende bronnen van inkomsten. In toenemende mate krijgen we van **particulieren** bijdragen voor ons werk, van €5 per maand tot jaarlijkse grotere bijdragen. Dat waarderen we zeer, zeker wanneer burgers of fondsen 3 jaar vooruit willen kijken. Zo wordt het 7-vinkjes programma mede mogelijk gemaakt door enkele fondsen zoals het **Gieskes Strijbis Fonds** en de **Tanka Foundation**.

Met een kleine groep vooroplopende bedrijven hebben we **strategische allianties**, vooral om kennis uit te wisselen. Urgenda kent vaak de koplopers en de nieuwste initiatieven en bevindt zich meestal vooraan in de golf, daar waar nieuwe initiatieven, nieuwe bedrijfsmodellen en innovaties het licht zien. Dat is interessant voor de partnerbedrijven en leidt tot onderlinge discussies, gezamenlijke projecten of acties, en het geeft partners inzicht in nieuwe ontwikkelingen. Naast een inhoudelijke relatie ondersteunen de bedrijven Urgenda ook met middelen. Dat kunnen uren zijn die ter beschikking worden gesteld of financiële middelen. Anderzijds steunen ze ons vanwege het werk dat we vooraan in de golf doen om Nederland versneld te verduurzamen. Ook daar vinden jaarlijks evaluaties en veranderingen plaats. Dat houdt ons scherp en zeer kostenbewust. In 2025 onderhield Urgenda zo'n speciale relatie met **ASN Bank, Alliander** en **Höcker Advocaten**.

Overheden zijn blij met de projecten 1001ha en Meer Bomen Nu en dragen bij om via deze projecten eigen beleidsdoelen op zeer efficiënte wijze te halen.

De Fred Foundation steunt Urgenda, omdat zij het belangrijk vindt dat Urgenda ook werkt aan de zachtere kant van duurzaamheid, aan het bediscussiëren van wat waarde heeft, aan de beweging van onderop en aan het aangaan van het gesprek over een volhoudbare samenleving met en vanuit verschillende groepen.

Sinds februari 2014 is Urgenda beneficiënt van **de Nationale Postcode Loterij**. Wij zijn heel blij met de bijdrage hiervan, omdat we dit kunnen inzetten voor zaken waar moeilijk financiering voor te krijgen is. De Postcode Loterij geeft pas een jaarlijkse bijdrage als een organisatie zelf € 1 miljoen eigen middelen heeft opgehaald en wil met haar reguliere bijdrage nooit meer dan een derde van de totale jaarlijkse omzet vormen.

Balans

2025

ACTIVA	31-12-2025	31-12-2024
Vaste activa (boekwaarde)		
Verbouwingen en inventaris	3.463	4.882
	3.463	4.882
Financiële vaste activa		
Deelneming Thuisbaas B.V.	14.806	54.456
	14.806	54.456
Vlottende activa (vorderingen)		
Debiteuren	86.388	158.939
Belastingen en sociale lasten	17.407	6.775
Overige vorderingen, vooruitbetaald	127.401	88.160
	231.196	253.874
Liquide middelen	1.880.929	2.302.321
Totale activa	2.130.394	2.615.533

PASSIVA	31-12-2025	31-12-2024
Reserves (eigen vermogen)		
Overige reserves	1.047.601	1.809.859
Bestemmingsreserve		
7-vinkjes project	600.000	500.000
	1.647.601	2.309.859
Langlopende Schulden		
Vooruitontvangen bedragen	-	-
Kortlopende schulden		
Crediteuren	227.504	119.748
Belastingen en sociale lasten	53.044	60.315
Overige schulden, nog te betalen	202.245	125.611
	482.793	305.674
Totale passiva	2.130.394	2.615.533

Baten en lasten

2025

BATEN	2025	2024
Baten uit eigen fondsenwerving	1.658.740	1.566.092
Baten uit acties van derden	600.000	500.000
Overheden*	1.262.832	1.073.274
Overige projecten	137.805	143.458
Baten van andere organisaties zonder winststreven	2.102.280	1.540.200
Totale baten	5.761.657	4.823.024
Saldo baten en lasten	-662.258	50.887
Bijdrage in natura		
Höcker advocaten	-	-

LASTEN	2025	2024
Personeelskosten	1.702.895	1.627.294
Huisvestingskosten	36.131	34.778
Kantoorkosten	129.596	89.422
Belastingen en Financiële kosten	7.509	7.616
Out of pocket kosten	4.547.784	3.013.027
Totale lasten	6.423.915	4.772.137

* Dit betreft projectbijdragen, zgn out-of-pocketkosten (zie ***), niet voor Urgenda zelf

** Vooral kosten voor lokale projecten (oa. bomen en kruidenrijkgrasland).